

Oláh-Gál Róbert

Bolyai Farkas levele báró Wesselényi Miklóshoz

A Kolozsvári Állami Levéltárban vizsgálódva egy rendkívül érdekes Bolyai Farkas-levél került a kezembe. Egyfelől minden Bolyai-levél művelődéstörténeti értéket jelent, másfelől ez a levél ismeretlen volt, úgy a Bolyai-kutatók, mint a művelődéstörténészek előtt. A Bolyai-levelekből Benkő Samu összeállított egy nagyon szép breviáriumot, de ez a levél nincs a bemutatott levelek között. Érdeemes a közlésre, mert nemcsak a Bolyai-kutatás, hanem a marosvásárhelyi református kollégium története szempontjából is értékes tájékoztatás, illetve a mai gazdasági világválságnak is egyfajta „történelmi alliterációja”.

A történelmi alliteráció pedig a következő: 1815 májusában a Habsburg-ház rendeletet adott ki a tönkrement pénzrendszer megreformálására. Ennek értelmében 1816. június 1-jén „Privilegirten oesterreichischen National-Bank” néven francia és angol mintára megalapították a független osztrák központi bankot. Az alábbi Bolyai-levél háttere, hogy fokozatosan térnek rá a rénes forintról a váltó forintra. Ez viszont egy óriási elértéktelenedést, pénzromlást eredményezett Erdélyben és Magyarországon. Például Bolyai Farkas fizetése nagyjából évi 400 rénes forint volt, amit azután váltó forintban adtak ki, de az a korábbiaknak csak a háromnegyede volt. A marosvásárhelyi református kollégium tanári kara tudomást szerzett arról, hogy báró Wesselényi Miklós (1796–1850) gróf Széchenyi Istvánnal angliai tanulmányútra indul. Éppen ezért elhatározták, hogy megkérik a bárót, vigye magával Bolyai Farkast, hogy a nagyenyedi példából tanulva pénzt „kolduljon a kollégiumnak”.

Mi volt a nagyenyedi példa? 1716-ban Angliában ifj. Pápai Páriz Ferenc (1687–1740) és Ajtai Szabó András (1690–1733) kihallgatásra bebocsátást nyert az Oxfordi Egyetem kancellárjához. Ajándékba egy díszes magyar kardot és a Pápai Páriz-féle latin–magyar szótárt vitték, és a nagyenyedi református kollégium anyagi megsegítéséért esedeztek. A király parancsára gyűjtést rendeltek el a templomokban a nagyenyedi kollégium részére. Az akkor összegyűlt tőke közel 200 évig segítette a nagyenyedi kollégiumot. Később, 1799-ben, Bodola János (Zágoni) (Feldoboly, 1754. febr. 24. – Nagyenyed, 1836. jan. 6.) ugyancsak kiutazott Angliába, hogy tisztázza az angol alapítvány pénzügyi helyzetét.

Ennek az angliai alapítványnak a sikere buzdította fel Bolyai Farkast és a marosvásárhelyi kollégiumot, hogy tervbe vegyenek egy angliai kiutazást egy, a nagyenyedihez hasonló alapítvány megszerzésére.

„Méltóságos L(iber) Báró Ur

Méltóságos Patronus Uram!

Alázatosan instálni jövök Nagyságodhoz: egy olyantól a' Kit nem tűz szárnyak visznek az egre, vakmező nevezetnél egyéb választ nem várhatnék; ámbár én elég bátor vagyok, Hazámért 's

a' Vallásért el-is pirulni; ezeknek nevébe szollok; az Anya kér az ő tulajdon fiától 's a' halhatatlan térdepel egy halandó előtt; az Édes Anya egy olyan fiától, a' Kinek ő sokat adott, 's a Kinek ortzáiról még az ő enyésző tűze visszaég.

Régóta nem találunk semmi egyéb modot a „Devalvatioval” el romlott Kollégyomnak helyre állítására; hanem hogy valamelyiküink Angliába menjen; ott van még tűz és pénz; az az ügy meg van nyerve, a' mellyet a' Pál Templomába publicálnak¹; így segédet magán hajdan Enyed is, és ma is esztendőnként sokat kap onnét interesbe.²

Mínthogy én néhány nyelvekben alkalmasint gyakorlott vagyok, 's az Ánglus beszédbe is. Göttingába tűrhetőleg fluens voltam; mindig engem küldöttek volna az ha mind inkább nem gyengülnék, mint az elszegényedő peres, a ki igaz jussát se keresheti.

Az én alázatos kérésem tehát az (az egész Nagyságot alázatosan tisztelő Professorátus nevébe), hogy Nagyságtok magokkal fel-vinni méltóztassanak: igyekezem nem alkalmatlan, hanem segítő útitárs lenni.

Szolgálók is ha kell, tsak Hazámnak szolgáljak; mint egy szent Vándor tűrök, a' pálya végén koszorú van. Nagyságod is el-kezdheti ezzel (a' melynek századokra jóltévő következetes lehet) azon szép tettek sorát, mellyeket a' Nagy Hazafi Örökösétől vár a' Haza.

Egyik azon néhány métek közül, mellyek az Erdély' halmai közt valamely szürkületes világot tartásanak olajja fogy; ki-alszik, ha mérél szebb áldozatot nem tesz valaki. Jól tudom, hogy a' Nép a' ki menetelből mér; ugyan azon tselekedetet ha el-sül isteníti, ha nem lehurrogja-, de annak az Országnak, a' melybe én most beszélek Nagysággal, mértékébe tsak az a' vég napom, mellyet a' kezdet ígér; nemes tzelra tör tudni nemes eszközökkel a' mi dolgunk, a' többi nem a miénk.

Én a jövő holnapba szándékozom a' fiamat Bétsbe az Ingenieur Academiába fel-vinni: ha elébb nem, ott is lehetne szerentsém Nagysággal találkozni. Instálom alázatosan minnél előbb Válaszát, hogy tudjam a' szerint rendelni dolgaimat; Vagyok magamat Gratiájába alázatosan ajánlva alázatos tisztelettel

A M(éltóságos) L(iber) Báró Úr Nagyságoknak alázatos szolgálja Bolyai Farkas Mateseos et Physicus Professor

MVásárhely 1818. 16-a Juni.”

Sajnos Bolyai Farkas angliai útja elmaradt. Valószínű, hogy a báró sem válaszolt Bolyai Farkas levelére, másfelől Wesselényi Miklós is Széchenyi István felkérésére lett Széchenyi utazótársa, és tanulmányúttjuknak határozottan magánjellege volt.

Az is igaz, hogy 1818-ban már késő volt a református kollégium és a református valás megsegítéséért pénzadományokat kérni. 200 évvel korábban még ennek volt alapja, de a XIX. sz. elején már nem. Bolyai Farkas kérésében egyéni érdek is volt, nevezetesen Wesselényi költségén szeretett volna Bécsbe felutazni, fia kísérőjeként. A fia, Bolyai János bécsi katonai akadémiai taníttatásának költségét, amely közel 10 000 rénes forint volt, már összekoldulta gróf Kemény Miklóstól és gróf Kendeffy Ádámtól. A nagyobb összeget talán gróf Kemény Miklós adta, aki akkor Marosszék főkirálybírója volt. Ezek után már nem tetszhetett Wesselényi Miklósnak Bolyai Farkas kérése. Azt se felejtjük el, lehet, hogy Wesselényi báró nem vette jó néven, hogy Bolyai Farkas a fiát a Bécsi Katonai Akadémián akarja taníttatni. Ugyanis ott felesküsznek a császárra, és egész életüket a Habsburg-ház szolgálatára kell áldozzák! Ezt nem minden erdélyi arisztokrata nézte jó szemmel, de Wesselényi Miklós egészen biztos, hogy nem!

1 hirdetnek

2 kamatba

Irodalom

Bolyai-levelek, válogatta, a bevezető tanulmányt írta és a jegyzeteket összeállította Benkő Samu, Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár, 2002 (2. kiadás).

Ifj. Pápai Páriz Ferenc európai peregrinációjának emlékkönyve (1711–1726). Közzéteszi a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Magyarország európai uniós csatlakozása tiszteletére, 2004. május 1. (dr. Rozsondai Marianne, MTAK Kézirattára és Régi Könyvek Gyűjteménye vezetője, pályázati felelős, koordinálás, lektorálás, dr. Sajó Tamás, Studiolum Kiadó, átírás, fordítás, jegyzetelés, dr. Rozsondai Béla, a MTAK tudományos munkatársa, személyek azonosítása, életrajzok, Láng Klára, MTAK Mikrofilmtára, fotók, Studiolum, internetes kiadás, <http://ppf.mtak.hu/hu/001a.htm>)

Venczel József: *Ifjabb Wesselényi Miklós személyi levéltára*. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Kiadása, 2002. Erdélyi Múzeum LXIV (2002) 3–4.

Kolozsvári Állami Levéltár, Fondul familial Wesselényi de Jibou, Fond nr. 250., Inv. nr. 1303. Intocmit: Lia Dragomir